

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДРОГОБИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА**

ГАРНИК Ірина Анатоліївна

УДК 373.2.015.31(410)(043.5)

**ІНТЕЛЕКТУАЛЬНИЙ РОЗВИТОК ДИТИНИ
У СИСТЕМІ ДОШКІЛЬНОГО ВИХОВАННЯ
ВЕЛИКОЇ БРИТАНІЇ**

13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Дрогобич – 2018

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, професор
Пантюк Микола Павлович,
Дрогобицький державний педагогічний
університет імені Івана Франка,
проректор з наукової роботи.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, доцент
Коновальчук Іван Іванович,
Житомирський державний університет
імені Івана Франка,
кафедра дошкільної освіти
та педагогічних інновацій, завідувач;

кандидат педагогічних наук, доцент
Шапаренко Христина Андріївна,
Харківська гуманітарно-педагогічна академія,
факультет дошкільної
і спеціальної освіти та історії, декан.

Захист відбудеться 27 листопада 2018 р. о 10⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 36.053.01 у Дрогобицькому державному педагогічному університеті імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Івана Франка, 24, 2-ий поверх, к. 20.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті <http://dspu.edu.ua> та у бібліотеці Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка за адресою: 82100, м. Дрогобич, вул. Лесі Українки, 2.

Автореферат розісланий «26» жовтня 2018 р.

**Учений секретар
спеціалізованої вченої ради**

Т. І. Пантюк

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність і ступінь дослідженості проблеми. Реформування освіти України в ХХІ ст. передбачає переосмислення і перебудову освітнього процесу у системі дошкільного виховання на ґрунті сучасних освітніх технологій, інноваційних методик і має на меті методологічну переорієнтацію процесу освіти з інформативної форми на розвиток особистості людини, індивідуально-диференційований, особистісно орієнтований підходи до виховання особистості дошкільника. Одним із ключових завдань системи дошкільної освіти є інтелектуальний розвиток дитини з урахуванням оригінальності та неповторності кожної особистості.

Стрімкий розвиток науки і техніки, поява величезної кількості нової інформації вимагає від сучасної людини вміння орієнтуватися у ній і відбирати необхідне для задоволення власних пізнавальних інтересів та виконання певних професійних функцій. Цього слід навчати дитину з раннього віку, оскільки її мозок є значно пластичнішим і сприйнятливішим, ніж дорослої людини. Окрім цього, людина повинна вміти дозувати інформаційне навантаження задля збереження власного фізичного та психічного здоров'я. Тому інтелектуальний розвиток дитини-дошкільника є актуальною проблемою, а її розв'язання у рамках української освіти та освітніх систем розвинених європейських країн потребує вивчення й аналізу задля можливого застосування в українському дошкіллі.

На сучасному етапі розвитку суспільства не втрачає актуальності проблема виховання і гармонійного розвитку підростаючого покоління. Потреба у вихованні здорової особистості зумовлює необхідність пошуку нових підходів та методик інтелектуального розвитку з метою удосконалення системи дошкільної освіти. Формування гармонійно розвиненої особистості починається з раннього віку, що вимагає ґрунтовного дослідження системи дошкільного виховання. Наявність великого розмаїття науково-методичних праць у галузі вітчизняної системи дошкільної освіти не заперечує потребу запозичення досвіду інших країн, зокрема європейських.

Британська система освіти має свою історію становлення і зарекомендувала себе однією із найкращих у Європі. З огляду на потребу України в інтеграції до європейського економічного, соціального та культурного простору вважаємо за доцільне використати досвід саме цієї країни.

Проблемами дошкільного виховання та питаннями інтелектуального розвитку особистості, зокрема дошкільника, в Україні займалися вітчизняні й зарубіжні філософи, соціологи, психологи і педагоги. Серед них: В. Ананьєв, Л. Артемова, Г. Батищев, А. Богуш, Л. Виготський, Е. Вільчковський, Ю. Гільбух, В. Давидов, І. Коновальчук, О. Леонтьєв, Н. Лисенко, Н. Менчинська, Т. Пантюк, К. Платонов, Т. Поніманська, Я. Пономарьов, С. Попиченко, О. Проскура, І. Рогальська-Яблонська, С. Рубінштейн, М. Стельмахович, Н. Тализіна, Б. Теплов, Х. Шапаренко, П. Якобсон та інші. Історичний аспект цієї проблеми представлений доробком П. Блонського, О. Дорошенкової, В. Зеньковського, Н. Лубенця,

С. Русової, І. Сікорського, Є. Тихеєвої, Л. Шлегер та ін. Серед сучасних науковців, які обсервували означену проблему, слід назвати Л. Баєву, О. Локшину, О. Лугіну, Л. Парамонову, З. Хало та ін.

Значні досягнення у розробці проблеми інтелектуального розвитку дошкільників здобуті й у світовому освітньому полі. У цьому контексті слід згадати такі відомі постаті в науці, як: П. Кергомар, М. Монтессорі, Р. Оуен, Ф.-В. Фребель.

Серед британських психологів та педагогів, наукові здобутки яких стали вагомим внеском у вивчення проблеми інтелектуального розвитку дошкільника, варто назвати Ф. Аді (Ph. Adey), М. Андерсона (M. Anderson), П. Бенєфілд (P. Benefield), Дж. Глезерда (J. Glazzard), Т. Глезерда (T. Glazzard), Н. Дамаскіно (N. Damaskinou), Н. Дімеч (N. Dimech), Ф. Донеллі (Ph. Donnelly), П. Костелло (P. Costello), Г. Лінклейтер (H. Linklater), К. Мак-Гінес (C. McGuinness), С. Міллер (S. Miller), С. Праудмена (S. Proudman), П. Рудда (P. Rudd), К. Рідлі (K. Ridley), Дж. Таггерта (G. Taggart), К. Треварзена (C. Trevarthen), Д. Уайтбреда (D. Whitebread), С. Уїлдерспіна (S. Wilderspin), Б. Уоллес (B. Wallace) та ін.

Проте наукова розробленість зазначеної проблеми у контексті досвіду Великої Британії недостатня і потребує ретельного вивчення, обґрунтування й аналізу. Актуальність вищезгаданої проблеми та її недостатнє вивчення як українськими, так і закордонними дослідниками, зумовили вибір теми дисертаційного дослідження: **«Інтелектуальний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційного дослідження входить до тематичного напрямку досліджень Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка «Формування цінностей особистості в європейському освітньому просторі: теорія і практика» 2013–2017 рр. (державний реєстраційний № 0113U001233). Тему дисертації затверджено вченою радою Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка (протокол № 5 від 26.05.2011 р.) й узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 6 від 14.06.2011 р.)

Мета дослідження полягає у визначенні змісту, аналізі педагогічного інструментарію інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільної освіти Великої Британії з метою його використання у виховному процесі вітчизняних закладів дошкільної освіти.

Відповідно до мети були визначені такі **завдання дослідження**:

- 1) прослідкувати ступінь дослідженості проблеми інтелектуального розвитку дитини-дошкільника;
- 2) з'ясувати сутність інтелектуального розвитку дошкільників як психолого-педагогічної проблеми;
- 3) вивчити вікові та індивідуальні особливості розвитку розумових здібностей дошкільників у їх сучасній інтерпретації британськими вченими;
- 4) визначити й обґрунтувати мету, зміст та завдання інтелектуального розвитку дошкільників у Великій Британії;

5) проаналізувати методичні особливості, чинники і засоби інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії;

6) здійснити компаративний аналіз інтелектуального розвитку дошкільників у Великій Британії та Україні з огляду на процеси євроінтеграції.

Об'єктом роботи є система дошкільної освіти у Великій Британії.

Предмет дослідження – зміст, принципи, підходи, методи та способи інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять: епістемологічна теорія інтелектуального розвитку Ж. Піаже; конструктивістські ідеї Л. Виготського; ідея сенситивних періодів М. Монтессорі; теорія «контрафактивного» мислення К. Рітса і Д. Петерсона; теорія «інфузійних» і «дискретних» методів К. Мак-Гінес; теорія «метاپізнання» і розвитку «метакогнітивних» здібностей Дж. Флейвела; конструктивістський підхід «High Score» Д. Вейкарта; наукові теорії Дж. Брунера; теорії «нестандартного» мислення Е. де Боно тощо.

Джерельну базу дослідження складають документи і матеріали фондів Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського; британська та українська філософська, психолого-педагогічна, науково-методична, навчально-виховна література (монографії, дисертації, автореферати, матеріали конференцій, наукові статті, підручники, навчальні посібники, енциклопедії, словники, методичні / інструктивно-методичні рекомендації, державні / національні / навчальні / комплексні програми розвитку, виховання і навчання; Curriculum guidance for the foundation stage. London: QCA; Race Relations (Amendment Act), 2000 (Керівні вказівки для виховання дошкільників, 2000 р.); Early years foundation stage. Department for Education: Guide for the 2015 assessments (Положення про виховання дошкільників на ранньому етапі. Управління освіти: Керівні вказівки для тестування у 2015 р.); Development Matters in the Early Years Foundation Stage. Early Education. The British Association for Early Childhood Education, 2012 (Питання розвитку дитини на початковому етапі дошкільного виховання. Дошкільна освіта. Британська асоціація дошкільної освіти, 2012 р.), періодичні видання, наукові журнали, збірники наукових праць, інформаційні ресурси (мережа Інтернет, освітні портали), положення (Education: A Framework for Expansion, 2000 (Освіта: основні положення про внесення доповнень, 2000 р.)), офіційні документи (Лист МОН № 1/9-487 від 12.10.15 року Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах; Про організацію та зміст навчально-виховного процесу в дошкільних навчальних закладах. Міністерство освіти і науки України (МОН). Лист № 1/9-306 від 06.06.2005); DES (Department of Education and Science). Education: A Framework for Expansion (Міністерство освіти і науки. Освіта: основні положення про розширення), закони (Про дошкільну освіту: Закон України. – К., 2001. – 11 липня; Про освіту: Закон України. – К., 1993. – 23 травня; Про охорону дитинства: Закон України. – К., 2001. – 26 квітня; офіційні доповіді (The Plowden Report. Children and their Primary Schools. A Report of the Central Advisory Council for Education, London, 1967 (Доповідь

Плоуден. Діти і початкові школи. Доповідь центральної консультативної ради з питань освіти, Лондон, 1967 р.)), численні праці українських і зарубіжних, у тому числі британських науковців (педагогів, психологів, філософів)).

Для розв'язання поставлених завдань застосовувалися такі **методи дослідження**: *пошуково-бібліографічний* (вивчення бібліотечних фондів, каталогів, періодичних видань); *історико-педагогічний* (прослідковування динамічного розвитку та реформування дошкільної освіти Великої Британії в історичній ретроспективі); *порівняльно-зіставний* аналіз фактів, явищ, методів, підходів, освітніх систем Великої Британії й України; *класифікація, систематизація* та *узагальнення* інформації, провідних ідей, теоретичних матеріалів, фактів, висновків; *аналітичний* (обсервація вітчизняної та зарубіжної науково-педагогічної, психологічної та філософської літератури, офіційної документації, законодавчих актів, положень про заклади дошкільної освіти Великої Британії й України); *структурний* (аналіз змісту дошкільної освіти з метою узагальнення отриманих результатів та застосування їх на практиці); *інтерпретація* опрацьованих матеріалів у сучасній освітній парадигмі.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у тому, що:

- *вперше* здійснено всебічний аналіз та розкрито сутність інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільної освіти Великої Британії;
- *досліджено* науково-педагогічні здобутки провідних українських та зарубіжних учених у сфері розумового виховання дошкільників у британському освітньому просторі;
- *обґрунтовано* вікові та індивідуальні особливості розвитку інтелектуальних здібностей дитини-дошкільника з погляду британських учених;
- *охарактеризовано* зміст і завдання інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільної освіти Великої Британії;
- *висвітлено* основні чинники та засоби розумового виховання дошкільника на прикладі британської педагогіки;
- *проаналізовано* низку програм і методик, що застосовуються у закладах дошкільної освіти Великої Британії з метою розвитку інтелектуальних сил дитини дошкільного віку;
- *запропоновано* можливі шляхи практичного використання досвіду британської системи дошкільної освіти в українській педагогіці;
- *уведено до наукового обігу* поняття «чайлдмайндинг», «інфузійний» і «дискретний» методи розвитку мислення, «скаффолдинг», «контрафактивне мислення».

Практичне значення одержаних результатів дослідження. Матеріали дисертаційної роботи можуть використовуватися у розробці комплексних завдань, збірників ігрових вправ для інтелектуального розвитку дошкільників та їх підготовки до школи. Результати роботи можуть бути застосовані у практиці закладів дошкільної освіти, закладів вищої освіти для підготовки майбутніх педагогів, зокрема фахівців зі спеціальностей «Дошкільна освіта» / «Дошкільне виховання», при вивченні навчальних дисциплін «Історія дошкільної педагогіки», «Загальна педагогіка», «Дошкільна педагогіка», у системі післядипломної

освіти, перепідготовці та підвищенні кваліфікації. Результати роботи будуть корисними для студентів, аспірантів, викладачів і вихователів при написанні кваліфікаційних робіт, методичних рекомендацій, посібників та підручників.

Апробація результатів дослідження здійснювалася у доповідях на науково-практичних конференціях різного рівня:

міжнародних:

«Pedagogika. Aktualne naukowe problemy. Rozpatrzenie, decyzja, praktyka» (Warszawa, 29.06.2015–30.06.2015) («Педагогіка. Актуальні наукові проблеми. Розгляд, рішення, практика» (Варшава, 29.06.2015–30.06.2015)),

«Педагог третього тисячоліття: теоретико-методологічний дискурс» (Дрогобич, 26–27 вересня 2013 р.);

регіональній:

«Формування цінностей особистості: європейський вектор і національний контекст» (Дрогобич, 10–11 квітня 2014р.);

всеукраїнських:

«Українське національне виховання: реалії, тенденції, перспективи» (Дрогобич, 8 квітня 2013 р.),

«Проблеми дитинства в контексті сучасної педагогіки: до 100-річчя Василя Сухомлинського» (Дрогобич, 26–27 квітня 2018 р.);

зарубіжній:

«Urgent Problems of Pedagogy and Psychology – 2015». Held in Budapest on 19th of July, 2015 («Актуальні проблеми педагогіки і психології – 2015». Будапешт, 19 липня 2015 р.).

Особистий внесок автора у статті «Інформаційні та комунікаційні технології у системі дошкільної освіти Великої Британії», опублікованій у співавторстві з М. Пантюком, полягає у висвітленні ідеї впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освітній процес дошкільних закладів та в обґрунтуванні особливостей застосування інноваційних технологій у взаємодії фахівців дошкільного закладу, педагогів і батьків.

Публікації. Результати дослідження оприлюднені у 8 публікаціях дисертанта (1 – у співавторстві), з них 6 – у наукових фахових виданнях, затверджених ДАК України, одне з яких входить до міжнародної наукометричної бази *Index Copernicus* та *CEJSH*, 2 – у зарубіжних виданнях, одна з яких – у збірнику матеріалів наукових конференцій.

Структура та обсяг дисертації: дисертаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до них, списку використаних джерел, додатків. Загальний обсяг дисертації – 267 сторінок, основного тексту – 200 сторінок. Список використаних джерел становить 540 найменувань (з них – 254 іноземною мовою). Робота містить 8 додатків, 3 таблиці.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність та доцільність вибору теми дисертаційної роботи, висвітлено стан дослідженості проблеми, визначено об'єкт,

предмет, методи; сформульовано мету і основні завдання, окреслено зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, виокремлено теоретико-методологічну основу і джерельну базу; розкрито наукову новизну і практичне значення виконаної роботи, наведено дані про апробацію одержаних результатів, структуру та обсяг дисертації.

У першому розділі – «Психолого-педагогічні засади інтелектуального розвитку дітей дошкільного віку» – висвітлено ступінь наукової розробленості проблеми, проаналізовано питання інтелектуального розвитку дитини-дошкільника з погляду вітчизняних та зарубіжних психологів і педагогів, обґрунтовано вікові й індивідуальні особливості розвитку інтелектуальних здібностей дошкільників на основі досліджень британських науковців, охарактеризовано становлення системи дошкільної освіти Великої Британії в історичній ретроспективі.

Враховуючи різноманітні підходи до проблеми та визначення сутності поняття «інтелектуальний розвиток», виявлено, що стимулювання внутрішньої активності особистості забезпечує повне і всебічне розкриття її потенційних можливостей у будь-якому віці, але ранній прояв здібностей найбільш ефективно забезпечує її подальший розвиток.

Британські вчені доводять, що діти половину свого цілковитого дорослого обсягу інтелекту розвивають до виповнення чотирьох років і 80 % – до восьмирічного віку, після чого їхні розумові здібності можуть бути змінені лише приблизно на 20 %. Тому найінтенсивніше дитина повинна розвиватися у дошкільному віці, поступово продовжуючи цей процес аж до підліткового.

Встановлено, що у британській педагогіці розмежовують сутність певних понять у вивченні означеної проблеми, послуговуючись, зокрема, термінами «когнітивний розвиток», «пізнавальний розвиток», «інтелектуальний розвиток» та «розвиток мислення».

З'ясовано, що чіткої відмінності між поняттями «інтелектуальний розвиток» та «розумовий розвиток» досі не встановлено. Психологи та педагоги дискутують з приводу того, що означає інтелектуальний розвиток дитини – це сума знань і умінь чи здатність ці знання засвоювати і врегульовувати нестандартні ситуації.

Констатовано, що у філософському розумінні інтелект – це розум, здатність мислити, проникливість, сукупність тих розумових функцій (порівняння, абстракції, утворення понять, судження, висновки тощо), які або перетворюють сприйняття на знання, або критично переглядають вже наявні знання, або аналізують їх; на психологічному – це відносно стійка структура розумових здібностей людини, а в педагогічному трактуванні – сукупність розумових здібностей та здатність до пізнання і навчання всього нового.

Виходячи з такого трактування інтелекту і опираючись на наукові дослідження Дж. Брунера, Г. Гарднера, Дж. Гілфорда, Р. Кеттела, Ж. Піаже, Ч. Спірмена, Л. Терстоуна, М. Холодної, констатуємо, що «інтелектуальний розвиток» – це поняття загальне і широке, а його складовою (похідною) є поняття «розумовий розвиток».

У системі освіти Великої Британії термін «інтелектуальний розвиток» означає вміння людини мислити, обмірковувати, співвідносити, осмислювати.

Це процеси, що відбуваються у результаті поступового розвитку і набутого досвіду особистості у дошкільному віці.

Учені стверджують, що цей термін доцільно вважати синонімічним термінам «пізнавальний», «розумовий», «ментальний» та «когнітивний». Проте, на наше переконання, наявність значної кількості дефініцій щодо означених процесів свідчить також про їх певною мірою різне наукове трактування та смислове навантаження.

Доводимо, що британська психолого-педагогічна наука найчастіше послуговується терміном «когнітивний розвиток» як зміною інтелектуальних здібностей особистості у процесі її розвитку. Г. Глейтман зі співавторами визначає «когнітивний розвиток» як розумовий ріст людини від дитинства до дорослості. У підручнику «Когнітивна психологія», під редакцією В. Дружиніна й Д. Ушакова, «когнітивний розвиток» визначається як зміна інтелектуальних здібностей і знань про світ у міру розвитку дитини.

Доведено суттєвий вплив на розвиток дошкільної педагогіки теорій стадій розвитку, запропонованих Ж. Піаже, М. Монтессорі, Ф. Фребелем і Р. Штайнером. Відповідно до цих теорій недоцільно та певною мірою навіть шкідливо форсувати інтелектуальний розвиток дитини занадто рано.

У вітчизняній педагогіці та психології термін «когнітивний розвиток» індивіда інтерпретується радше як розвиток його пізнавальної сфери. Він складається із двох процесів: виникнення у пізнавальній сфері дитини психологічних новотворів і їхнього вдосконалювання.

Отже, стверджуємо, що дефініції «інтелектуальний розвиток», «розумовий розвиток», «когнітивний розвиток» загалом презентують сферу пізнання людиною світу, перетворення його і пристосування до нього засобом інтелекту та мислення, несуть у собі характеристики пізнавальної сфери особистості, проте по-різному обґрунтовують процеси здобуття інформації та оволодіння нею, формування умінь користуватися нею, пізнання світу різними засобами і способами, побудову умовиводів й узагальнень, пошук шляхів для пізнання тощо.

З'ясовано, що у британській системі освіти немає єдиного судження щодо правильності і доцільності використання того чи того методу у розвитку мислення дитини дошкільного віку. Це пояснюється існуванням багатьох суперечностей у зв'язку з поширенням різних теорій зарубіжних науковців, з одного боку, і нечітким формулюванням певних напрямів, з іншого, і зумовлено почасти зіткненням двох освітніх парадигм: *девелопменталізму* Ж. Піаже та *конструктивізму* Л. Виготського.

«Девелопменталізм» у педагогіці на основі теорії швейцарського психолога та педагога Ж. Піаже полягає у поступовому безперервному розвитку. Згідно з цим напрямом, акцентується увага на етапах розвитку дітей у міру поступового дорослішання.

Констатовано, що ключова ідея терміна «конструктивізм» полягає у тому, що для розуміння навколишнього світу дитина конструює свої знання й уміння самостійно на основі власного досвіду. Знання не можна передати у готовому

вигляді, а можна лише створити умови для їх формування. Дитина створює пізнавальні конструкти, які складаються зі слів, символів, зв'язків, узагальнень, коли намагається впорядкувати й осмислити свій досвід.

У дослідженні проаналізовано Національну програму навчання (National Curriculum), згідно з якою навички мислення у дитини повинні зосереджуватися на таких ключових уміннях: обробка інформації, міркування, дослідження, творче мислення та оцінювання.

Наведено чітке розмежування у британській педагогіці методів розвитку мислення дітей дошкільного віку. Це так звані «*інфузійні методи*» (з англ. «infusion approach» – метод на основі поступового додавання до вже вивченого) та «*дискретні методи*» (з англ. «discrete approach» – роздільний метод, який складається із розривних частин, окремих елементів). Метою методів першого типу є удосконалення педагогічної роботи загалом, щоб максимізувати здатність дитини мислити на основі доведення та доповнення нового матеріалу до наявного досвіду. Методи другого типу передбачають використання окремих джерел і підходів (колективне мислення, філософія для дітей, пізнавальний розвиток у процесі вивчення природничих наук, парне мислення, нестандартне мислення, гімнастика для мозку).

Доведено, що у британській системі освіти для розвитку мислення у дітей-дошкільників використовуються в основному «*інфузійні методи*». У роботі з ними педагоги-практики зосереджують увагу на доповненні та інтегруванні отриманих знань, умінь і навичок у межах тем, які викликають у дітей безпосереднє зацікавлення.

Охарактеризовано сутність поняття «контрафактивне мислення», що означає «значну особливість людського мислення – здатність міркувати про те, яким інакшим міг би бути світ, або яким би він міг бути за інших обставин, ніж про те, яким він є насправді» (з англ. *counterfactual* – припущення від протилежного).

Розкрито сутність поняття так званого «опорного колективного мислення» (з англ. «sustained shared thinking») – способу взаємодії, при якому двоє або більше індивідів працюють разом, намагаючись розв'язати проблему, пояснити поняття, оцінити вид діяльності чи поширити розповідь за допомогою власних інтелектуальних сил.

Проаналізовано результати досліджень британських учених, спрямованих на вивчення ефективності використання різноманітних підходів і програм розвитку мислення у стимулюванні розвитку метакогнітивних здібностей дошкільників. За визначенням Дж. Флейвела, «метакогнітивні здібності» це – стратегії (прийоми, методи, засоби), застосовані свідомо чи несвідомо у процесі навчання, пізнавальної діяльності і спілкування з метою керування розумовими процесами до, під час або після пізнавальної діяльності. Аналіз значної кількості зарубіжних досліджень довів, що проблема метакогнітивних здібностей має ключове значення у розвитку мислення і пізнавальних здібностей дітей. На думку дослідника Т. Доусона, особи з краще розвиненими метакогнітивними здібностями мають кращу здатність до розв'язання проблем, прийняття рішень та критичного мислення, ніж інші.

Представлено характеристику конструктивістського підходу до розвитку мислення, який у Британії має назву «Хай Скоуп» (High Scope) і передбачає розвиток мислення у процесі діяльності з допомогою прямої практичної взаємодії дитини із навколишнім світом, людьми, предметами, подіями – всім, що її оточує. Уперше він був застосований у 60-х рр. у США, а згодом поширився і в інших країнах, зокрема у Великій Британії. Ключове значення зазначеного підходу полягає у наявності трьох послідовних компонентів: планування, виконання та повторення (з англ. plan-do-review). Спочатку із дітьми вивчається словниковий набір певної теми, відбувається планування дій. Після цього вони стають учасниками виконання запланованої діяльності у спеціальному середовищі, необхідному для розуміння предмета вивчення та засвоєння нових знань. Завершальний етап створює ефект закріплення вивченого матеріалу методом повторення, за допомогою опитування дітей про те, що саме вони використовували у своїй діяльності.

У роботі зроблена спроба дати характеристику вікових та індивідуальних особливостей інтелектуального розвитку дошкільника крізь призму теорії і практики британської дошкільної освіти. З'ясовано, що специфіка особливостей дошкільнят у сенсі інтелектуального та когнітивного розвитку виявляється у врахуванні сенситивних періодів розвитку, особливостях розгортання психічних процесів (мова, мислення, уява, пам'ять тощо); побудові освітнього процесу на основі гуманізму і дитиноцентризму. Констатовано, що у британській педагогіці пропагується система «інклюзивного навчання», методика якого передбачає надання рівних можливостей усім дітям на однакових умовах. Активний розвиток інклюзивного навчання пропагує залучення дітей з особливими потребами до соціуму з тим, щоб вони з раннього віку, як і їхні однолітки, пристосовувалися до умов життя, не були відокремленими від суспільства. Якщо раніше діти з особливими потребами почувалися ізольованими від нього, то з програмою інклюзивного навчання вони мають можливості розвинути інтелектуальний потенціал на однаковому рівні з усіма іншими дітьми.

Доведено, що інклюзивні підходи спрямовуються не лише на дітей із особливими потребами, але й, наприклад, талановитих та обдарованих. Обдаровані діти виявляють характерні ознаки навчальних здібностей, які істотно відрізняють їх від однолітків. Таким чином, з метою забезпечення відповідної освіти для всіх дітей, педагог повинен знати та розуміти їхні індивідуальні відмінності. Йдеться про те, що для задоволення особливих потреб таких дітей навчальні програми мають бути диференційованими та різноплановими з тим, щоб надати дітям із різних соціальних верств і культурної приналежності, з різними фізичними й інтелектуальними здібностями однакові можливості. Надзвичайно важливе завдання педагога полягає у формуванні відповідного освітнього середовища, яке створить усім дітям умови для здобуття навчальних досягнень. Обдаровані діти, як і діти з особливими потребами, вимагають дещо іншого сприяння та підтримки, ніж їхні однолітки, щоб реалізувати свій інтелектуальний потенціал повною мірою.

Британська система дошкільної освіти опирається на принципи толерантності, врахування етнічних та конфесійних приналежностей дітей і передбачає рівний доступ усіх до дошкільного виховання, а у сфері когнітивного розвитку дає можливості для розширення пізнання світу з огляду на різні культури, традиції, мови. Врахування індивідуальних та вікових особливостей дитини-дошкільника у напрямі її інтелектуального розвитку є необхідним принципом побудови британського дошкільця.

Представлено характеристику системи дошкільної освіти Великої Британії з тлумаченням та інтерпретацією історичних фактів, системи змін, реформувань і реорганізацій. Наведено класифікацію типів надання дошкільних освітніх послуг від індивідуальних спеціалістів по догляду та вихованню в особі нянь і так званих «чайлдмайндерів» до спеціальних дошкільних установ як у приватному, так і державному секторах. Визначено, що няня – це приватний найманий працівник, який здійснює догляд за дитиною і займається її вихованням за місцем проживання та від якого не вимагається спеціальна реєстрація. «Чайлдмайндер» – приватна особа з ліцензією, спеціально підготовленим будинком, що піклується про кількох дітей різного віку, підзвітна і підконтрольна державі, зобов'язана бути зареєстрованою у державній структурі під назвою OFSTED (The Office for Standards in Education, Children's Services and Skills) – Управління стандартами в освіті – державна установа, що інспектує всі зареєстровані освітні заклади у Великій Британії. Основними типами дошкільних установ є: державні та приватні денні ясла, ясельні школи і класи, центри ранніх умінь, дитячі садки у мікрорайонах, ігрові групи, клуби матері і дитини, так звані «групи можливостей» (групи для дітей з особливими потребами та відхиленнями в розвитку). Крім цього, розвинена система «родинного піклування» (relative care) – догляд за групою братів і сестер однієї сім'ї. Центри соціального захисту або дитячі центри займаються вихованням дітей, що позбавлені батьківського піклування.

У другому розділі – **«Практика реалізації завдань інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії»** – розкрито зміст та завдання інтелектуального розвитку дитини-дошкільника у Великій Британії, з'ясовано його чинники та засоби на прикладі британської педагогіки, проведено аналіз програм і методик для формування інтелектуальних здібностей дошкільника у дитячих садках країни, аргументовано можливість практичної реалізації використання британського досвіду в Україні.

У результаті ґрунтовного дослідження специфіки розвитку британського дошкільця доведено існування певних актуальних питань, пов'язаних зі стилем виховання і взаємодії вихователя з дітьми, відношенням «педагог – дитина», цілями та цінностями вихователів дитячого садка, структурою завдань, просторовим дизайном і оформленням, використанням відповідного обладнання, а також способом виховання, спрямованого на розвиток інтелектуального потенціалу дитини-дошкільника, в основному за допомогою ігрової діяльності.

З'ясовано, що для визначення основних цілей у вихованні дошкільників британські вчені (Ф. Тейлор, Г. Ексон та Б. Холлі) провели дослідження серед

вихователів дитячих садків, аналіз якого довів, що основною метою розвитку дитини є соціальне виховання, на другому місці – інтелектуальний розвиток. Перелік важливих компонентів розвитку був висвітлений у такій послідовності: 1) соціально-емоційний розвиток, 2) інтелектуальний розвиток, 3) створення оптимального переходу з домашнього оточення до навчання у школі, 4) естетичний розвиток, 5) фізичний розвиток.

Окреслено відмінності у вікових категоріях прийому дітей до закладів дошкільної освіти та специфіки навчально-виховних програм розвитку дітей-дошкільників у чотирьох частинах Сполученого Королівства. Констатовано, що в Англії, Шотландії та Уельсі діти йдуть до початкової школи у віці п'яти років, а в Північній Ірландії – у чотири, що свідчить про відносно невеликий період дошкільного виховання. Охарактеризовано зміст і завдання Уельської програми під назвою «Бажані результати навчальних досягнень дітей» (Desirable Outcomes for Children's Learning), Англійської «Національної навчальної програми» (The National Curriculum), що регламентують розподіл навчальних предметів, етапів підготовки та прогнозовані результати навчальних досягнень дітей під час перебування у підготовчій групі перед вступом до початкової школи. Виокремлено особливості дошкільного виховання у Шотландії з орієнтуванням на дві програми з догляду і виховання дошкільників – «Програму удосконалення» (Curriculum for Excellence) і «Програму від донатального періоду до трьох років» (Pre-birth to Three), яких дотримуються педагоги. Зазначено, що у Північній Ірландії відсутня Національна програма, яка б слугувала основою для підготовки дошкільника до навчання у початковій школі, але урядом розроблено стратегії виховання дітей, засновані на принципах співпраці, соціальної рівності, якості, доступності, гнучкості та партнерства.

Поточний контроль рівня досягнень дітей здійснюється за допомогою національного тестування у формі «Стандартних тестів перевірки досягнень» (Standard Attainment Tests (SATs)), які зосереджують увагу на досягненнях у читанні, письмі та математиці, а результати тестів підсумовуються і подаються у вигляді рейтингових таблиць.

У контексті дослідження окреслено специфіку організації освітнього простору та часу проведення навчально-виховного процесу у дошкільних установах. Констатовано, що уряд фінансує безкоштовне перебування дошкільника обсягом до 15 годин на тиждень – 2,5–3 години на день. Крім цього, батькам можуть запропонувати влаштувати дитину на триваліший термін, на повний день, але решту часу вони оплачують самостійно.

У розділі виокремлено основні чинники інтелектуального розвитку дитини-дошкільника: генетика (спадковість) – проблема вроджених і набутих якостей; навколишнє середовище (родинне оточення, вулиця, дошкільні заклади); культура; гендерна диференціація; дошкільна етика (цінності); внутрішні стимули та заохочення, стан здоров'я. Аргументовано предмет дискусії британських і зарубіжних педагогів щодо ролі генетичної спадковості та оточення у вихованні дитини. На основі аналізу сучасних британських психолого-педагогічних джерел стверджуємо, що особистісні якості та розумові здібності частково закладаються генетикою, але такі фактори навколишнього середовища, як

родинне оточення, умови життя, спілкування з дорослими та однолітками, також незаперечно важливі. З'ясовано, що неабияке значення в інтелектуальному розвитку дитини має відвідування дошкільних установ та дотримання дошкільної етики. Констатовано, що навчально-виховний процес слід облаштовувати так, щоб дитина була у центрі діяльності, гри, спілкування, навчання. Її інтереси, зацікавлення, прагнення до пізнання світу повинні задовольнятися передусім, реалізуючись методом заохочення і похвали досягнень.

Охарактеризовано можливості використання відповідних засобів гри, діяльності, навчання, які сприяють інтелектуальному розвитку дитини-дошкільника: інформаційно-комунікаційних технологій, засобів масової інформації, технічних новинок та різноманітних форм ігрової діяльності.

Проаналізовано низку програм і методик для формування інтелектуальних здібностей дошкільника у дитячих садках Великої Британії. Передовсім це «Базова британська національна програма для дітей дошкільного віку» (Early Years Foundation Stage of British National Curriculum), яка складається зі шести напрямів навчання та розвитку, була офіційно оголошена у 2002 р., а прийнята на державному рівні у 2008. Це – комплексна програма, яка успішно застосовується у всіх дошкільних установах Великої Британії і є своєрідним зведенням вимог, що стосуються здоров'я, навчання й розвитку дошкільнят, керівними вказівками, які допомагають педагогам і батькам оптимально організувати ранній етап розвитку дитини, спрямувавши його у русло комплексного особистісного вдосконалення, розширюючи її інтелектуальний потенціал та освітні можливості. Констатовано, що в освітніх програмах закладів дошкільної освіти Великої Британії чітко визначено основні вміння та навички, якими повинна володіти дитина перед тим, як іти до школи, та зазначено основні напрями розвитку її інтелектуальної сфери. Інтелектуальний розвиток дитини передбачає такі основні напрями: розвиток мислення; розвиток пізнавальної сфери; розвиток знання і розуміння світу; розвиток мови і мовлення; розвиток грамотності; формування елементарних математичних уявлень.

Завершальним етапом дослідження виступає зіставний аналіз британської та української систем дошкільної освіти з визначенням можливостей практичного застосування зарубіжного досвіду в Україні. Наведено статистичні дані відвідування дітьми дошкільних установ та інформацію про затвердження плану дій на 2017–2019 рр. з метою поліпшення забезпечення дошкільною освітою та інтелектуального розвитку дітей-дошкільників при підготовці до школи зокрема. Запропоновано способи творчого використання британських освітніх методик в Україні.

ВИСНОВКИ

Проведене наукове дослідження дає підстави для формулювання таких узагальнень та висновків:

1. Аналіз значної кількості наукових джерел дав нам змогу довести, що інтелектуальний розвиток дитини є одним із найважливіших аспектів формування гармонійної особистості у системі дошкільної освіти. Доведено, що становлення і

розвиток британської системи дошкільного виховання відбувалися під впливом багатьох всесвітньовідомих учених та наукових шкіл: Дж. Брунера, Дж. Дьюї, М. Монтесорі, Й. Песталоцці, Ж. Ж. Руссо, Ф. Фребеля, Р. Штайнера, Ж. Піаже, що започаткувало вагомі позитивні зрушення у неї. Ідеї зарубіжних учених знайшли продовження у доробку таких британських науковців: С. Айзекс, М. Макмілан, П. Мосс, Р. Оуен, Д. Перрі, Д. Тізард, С. Уїлдерспін. Вивченню інтелектуального розвитку дошкільника присвятили наукові студії британські психологи та педагоги М. Андерсон, П. Бенефілд, П. Радд, К. Рідлі, Дж. Таггерт, Г. Бутчер, К. Гамфріз, Т. Глезерд, Н. Дамаскіно, Г. Лінклейтер, С. Міллер, С. Праудмен, Д. Уайтбрід, Н. Дімець, Д. Пейс, П. Донеллі, М. Доулінг, Я. Квон, П. Костелло, Т. Лейборн, К. Ходжсон, К. Мак-Гінес, Дж. Меткальфе, Д. Сімпсон, І. Тод, М. Тойн, К. Натбраун, К. Топпінг, С. Трікі, К. Треварзен, С. Уайзмен, С. Уїлдерспін, Б. Уоллес та ін.

У доробку цих учених з'ясовано сутність інтелектуального та когнітивного розвитку особистості; вказано на умови та чинники, які сприяють чи перешкоджають розумовому розвитку людини; визначено специфіку дошкільного дитинства і його роль в інтелектуальному розвитку дитини; узагальнено досвід виховних інституцій (сім'я, родина, дошкільні заклади, школи) у реалізації завдань інтелектуального розвитку дитини; з'ясовано специфіку британських закладів дошкільної освіти щодо когнітивного розвитку дитини тощо.

2. З'ясовано сутність понять «інтелектуальний розвиток», «розумовий розвиток» та «когнітивний розвиток» у психолого-педагогічному сенсі британської та української педагогіки. Встановлено, що психологи та педагоги не мають єдиної думки щодо трактування сутності дефініції «інтелектуальний розвиток дитини» – чи це сума знань і умінь, чи здатність їх засвоювати і врегулювати нестандартні ситуації. Визначено, що з психологічного погляду термін «інтелект» – це відносно стійка структура розумових здібностей людини; філософського – це розум, здатність мислити, проникливість, сукупність тих розумових функцій, які або перетворюють сприйняття на знання, або критично переглядають наявні знання, або аналізують їх; а з педагогічного – це сукупність розумових здібностей та здатність до пізнання і навчання всього нового. Опираючись на вищезазначені трактування та загальновідомі теорії провідних учених, вважаємо, що «інтелектуальний розвиток» – це поняття загальне і широке, а його складовою (похідною) є поняття «розумовий розвиток».

Підтверджено, що розумовий розвиток дитини це – ступінь розвитку у неї пізнавальних процесів, сформованість уміння міркувати, обґрунтовувати свої думки, діяти адекватно до вимог старших, виявляти інтерес до пізнання навколишнього середовища, здатність швидко і правильно розуміти те, що їй говорять, вибудовувати власні судження, користуватися поняттями й узагальненнями.

3. Констатовано, що загальна класифікація вікових особливостей інтелектуального розвитку дитини визначає її основні можливості на тому чи тому етапі розвитку, характерні для більшості дітей одного віку. Втім кожна дитина – неповторна особистість зі своїм темпераментом, характером,

здібностями і потребами. Тому певні загальноприйняті норми розвитку можуть відрізнятися залежно від її індивідуальних особливостей та впливу зовнішніх чинників. Завдання педагога полягає у тому, щоб створити відповідні умови, які відповідатимуть різноманітним потребам дітей, щоб до закінчення дошкільного етапу розвитку більшість із них досягли ранніх цілей навчання, а дехто навіть більше. Доведено важливість урахування ознак особливих розумових здібностей у талановитих дітей, а також дітей із особливими потребами у порівнянні з їхніми однолітками.

4. Встановлено, що у системі дошкільної освіти Великої Британії визначена мета: надання високоякісного, безкоштовного (тимчасового) місця та досконалого змісту дошкільної освіти для належного догляду за дітьми у віці до чотирьох років аж до прийому до школи. У процесі становлення та реформування британської освітньої системи підхід до виховання дітей було суттєво змінено та побудовано на принципах підтримки дитячої ініціативи. Головною метою системи дошкільного виховання Великої Британії на сучасному етапі є виховання гармонійно розвиненої особистості. У процесі виховання обов'язково беруться до уваги індивідуальні особливості та особисті інтереси дітей. Водночас на етапі дошкільної освіти малюків активно готують до школи – навчають первинних навичок читання, письма, лічби тощо. Акцентується не механічне нагромадження обсягу знань, а виховання у дитини вмінь та навичок користуватися набутим досвідом на основі діяльнісного підходу.

Доведено, що важливим завданням британської системи дошкільної освіти є підготовка дитини до шкільного навчання; життя у соціальному середовищі; допомога у визначенні вітальних цінностей і формування певних навичок і звичок для адаптації в новому середовищі, зокрема для подальшого навчання; розвиток індивідуальної неповторності та самовираження дитини. У роботі проаналізовано британські програми дошкільної освіти: «Програма від донатального періоду до трьох років» (Pre-birth to Three), «Програма удосконалення» (Curriculum for Excellence), «Бажані результати навчальних досягнень дітей» (Desirable Outcomes for Children's Learning), «Національна навчальна програма» (The National Curriculum), «Програма від народження до трьох років» (The Birth to 3 Matters Framework), «Методичні рекомендації до навчання дітей на підготовчому етапі» (The Curriculum Guidance for the Foundation Stage) тощо, у яких визначено завдання інтелектуального розвитку та вказано шляхи їх реалізації.

5. Британські вчені стверджують, що основними чинниками, які зумовлюють успіх інтелектуального розвитку дошкільника є спадковість, середовище та цілеспрямована освіта. Результати їхніх досліджень доводять, що єдиної думки щодо переваги природи чи виховання у розвитку розумових здібностей дитини немає, тому у процесі роботи з дитиною-дошкільником слід враховувати обидві складові. Під час вивчення проблеми спадковості актуалізується такий важливий фактор впливу на інтелектуальний розвиток дитини, як сімейне оточення. Батьки – найперші вчителі та вихователі, які реалізують завдання розумового виховання. Другими вчителями у житті малюків вважаються вихователі та педагоги закладів дошкільної освіти, які разом із

батьками створюють доброзичливе партнерське середовище, найсприятливіші умови для їхнього інтелектуального розвитку.

З огляду на проведені дослідження робимо висновок, що в умовах сьогодення використання інформаційно-комунікативних технологій у дошкільній освіті сприяє підвищенню якості освітнього і виховного процесів. З їх допомогою дошкільники отримують сучасні знання, вчаться користуватися сучасним обладнанням. Застосування інноваційних технологій під контролем фахівців дошкільного закладу, педагогів і батьків дає змогу досягнути позитивних результатів у роботі: підвищується ефективність процесу виховання і розвитку дошкільнят, розширюється можливість їх доступу до інформаційних ресурсів, поглиблюються інтелектуальні вміння, удосконалюються вміння користуватися технологічними та побутовими приладами, розвиваються певні навички роботи з комп'ютером, розширюються творча фантазія та уява, підвищується активність і допитливість дошкільників тощо. Вважаємо, що впровадження та застосування ІКТ у дошкільних закладах є позитивним чинником всебічного розвитку дітей, сприяє оптимізації навчально-виховного процесу. Наголошуємо також, що педагоги дошкільного закладу та батьки повинні усвідомлювати ризики від неконтрольованого користування гаджетами. Формування у дошкільників медіа-культури є важливим і необхідним завданням британської та української систем дошкілля.

Доведено, що першочерговим засобом британської дошкільної педагогіки, який позитивно впливає на інтелектуальний розвиток дитини, є гра як засіб не лише інтелектуального, але й фізичного і творчого розвитку. У ході дослідження стає зрозумілим, що позитивний результат наведених вище засобів навчання та виховання очевидний, і це дає підстави для їх застосування у системі українського дошкілля.

6. З огляду на процеси євроінтеграції доведено актуальність наукового пошуку способів практичного застосування досвіду зарубіжних освітніх методик. У контексті проведення реформи системи освіти України під назвою «Нова українська школа» доведено важливість розбудови нового типу дошкільної освіти як первинної ланки неперервного освітньо-виховного процесу. Метою нової системи є переосмислення освітніх підходів та методик так, щоб дитині було цікаво вчитися і пізнавати щось нове способом виконання практичних дій, а не теоретичного поглинання обсягу інформації. Компаративний аналіз систем дошкільної освіти у Великій Британії та Україні дав змогу довести наявність інноваційних програм і методів інтелектуального розвитку дошкільників, які спрямовані на врахування дитячих потреб, навчання дітей критично мислити, висловлювати свою думку, пізнавати світ із зацікавленням і свободою вибору та можуть бути використані в українській системі освіти.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів окресленої проблеми, що визначає необхідність її подальшого вивчення. Окремими напрямками досліджень можуть стати: нові методики розвитку дитини-дошкільника у компаративному аспекті; проблеми суперечностей технологічності та природовідповідності освітнього простору дошкільного закладу; створення оптимального розвивального середовища закладів дошкільної освіти.

ОСНОВНІ ПОЛОЖЕННЯ ДИСЕРТАЦІЇ ВІДОБРАЖЕНО В ТАКИХ ПУБЛІКАЦІЯХ:

Статті у наукових фахових виданнях

1. Гарник І. А. Сутність інтелектуального розвитку дитини-дошкільника / І. А. Гарник // Педагогічний альманах : [збірник наукових праць] / редкол. В. В. Кузьменко (голова) та ін. – Херсон : РІПО, 2012. – Випуск 15. – С. 23–28.
2. Гарник І. А. До питання про розвиток розумових здібностей дошкільника / І. А. Гарник // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. – 2012. – Випуск CV (105). – С. 38–44. – (Серія педагогічні та історичні науки).
3. Гарник І. А. Організаційні засади дошкільного виховання у Великій Британії / І. А. Гарник // Молодь і ринок : щомісячний науково-педагогічний журнал. – 2015. – № 6 (125). – С. 144–148.
4. Гарник І. А. Чинники та засоби розумового розвитку дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії / І. А. Гарник // Наукові записки : [збірник наукових статей] / М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова ; укл. Л. Л. Макаренко. – Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2015. – Випуск CXXVI (126). – С. 30–36. – (Серія педагогічні та історичні науки).
5. Гарник І. А., Пантюк М. П. Інформаційні та комунікаційні технології у системі дошкільної освіти Великої Британії / І. А. Гарник // Нова педагогічна думка : науково-методичний журнал. – Рівне, 2015. – № 3 (83). – С. 31–34.

Статті у зарубіжних виданнях

6. Гарник І. А. Змістові аспекти дошкільного виховання у Великій Британії. Дошкільна освіта Сполученого Королівства. Навчальний план / І. А. Гарник // Zbiór raportów naukowych. – Warszawa : Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. – S. 63–66. – ISBN: 978-83-65207-23-4 (t.1).
7. Гарник І. А. Генеза змісту дошкільної освіти у Великій Британії (історичний аспект) / І. А. Гарник // Science and Education a New Dimension. Pedagogy and Psychology. – Budapest, 2015. – III (31), Issue 61. – P. 21–24. – p-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996. (INNO SPACE Scientific Journal Impact Factor: 2.642, ISI (International Scientific Indexing) Impact Factor: 0.465).

Стаття у виданні, що входить до наукометричних баз даних

8. Гарник І. А. Формування базових математичних уявлень у дошкільників як засіб їх інтелектуального розвитку на прикладі британської педагогіки / І. А. Гарник // Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології : наук. журнал / голов. ред. А. А. Сбруєва. – Суми : Вид-во СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2015. – № 6 (50). – С. 396–404.

АНОТАЦІЇ

Гарник І. А. Інтелектуальний розвиток дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук зі спеціальності 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки. – Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка, Дрогобич, 2018.

У дисертаційному дослідженні *узагальнено* та *обґрунтовано* проблему інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії; *проаналізовано* питання інтелектуального розвитку дитини-дошкільника з погляду українських та закордонних учених; *розкрито* зміст і сутність понять «когнітивний розвиток», «пізнавальний розвиток», «інтелектуальний розвиток» та «розвиток мислення»; *схарактеризовано* вікові й індивідуальні особливості інтелектуального розвитку дошкільників на основі досліджень британських науковців; *визначено* й *обґрунтовано* мету, зміст та завдання інтелектуального розвитку дошкільників у Великій Британії; *проаналізовано* методичні особливості, чинники і засоби інтелектуального розвитку дитини у системі дошкільного виховання Великої Британії; *здійснено* компаративний аналіз інтелектуального розвитку дошкільників у Великій Британії та Україні; *запропоновано* способи практичного застосування досвіду британських освітніх методик в українських закладах дошкільної освіти.

Ключові слова: інтелектуальний розвиток, дошкільна освіта, заклади дошкільної освіти, дошкільник, розумове виховання, Велика Британія.

Гарник И. А. Интеллектуальное развитие ребенка в системе дошкольного воспитания Великобритании. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.01 – общая педагогика и история педагогики. – Дрогобычский государственный педагогический университет имени Ивана Франко, Дрогобыч, 2018.

В диссертационном исследовании обобщены и обоснованы проблемы интеллектуального развития ребенка в системе дошкольного воспитания Великобритании; проанализированы вопросы интеллектуального развития ребенка-дошкольника с точки зрения украинских и зарубежных ученых; раскрыто содержание и сущность понятий «когнитивное развитие», «познавательное развитие», «интеллектуальное развитие» и «развитие мышления»; охарактеризованы возрастные и индивидуальные особенности интеллектуального развития дошкольников на основе исследований британских ученых; определены и обоснованы цель, содержание и задачи интеллектуального развития детей дошкольного возраста в Великобритании; проанализированы методические особенности, факторы и средства интеллектуального развития ребенка в системе дошкольного воспитания Великобритании; осуществлен компаративный анализ интеллектуального развития дошкольников в Великобритании и Украине; предложены способы практического применения опыта британских образовательных методик в украинских учреждениях дошкольного образования.

Ключевые слова: интеллектуальное развитие, дошкольное образование, учреждения дошкольного образования, дошкольник, умственное воспитание, Великобритания.

Harnyk I. A. Intellectual Development of a Child in the System of Preschool education in Great Britain. – Qualifying scientific work as a manuscript.

The Dissertation for Candidate of Pedagogical Sciences Degree, speciality 13.00.01 – General Pedagogy and History of Pedagogy. – Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, 2018.

In the dissertation there has been summarized and justified the scientific problem of intellectual development of a child in the system of preschool education in the UK; there has been analyzed the issues of intellectual development of an early age child from the point of view of Ukrainian and foreign scientists; there has been revealed the content and essence of the concepts of «cognitive development», «intellectual development» and «development of thinking»; there have been described the age and individual characteristics of intellectual development of preschoolers based on the research of British scientists; the purpose, content and tasks of intellectual development of preschool children in Great Britain have been defined and proved; methodical features, factors and means of intellectual development of a child in the system of preschool education of Great Britain have been analyzed; comparative analysis of intellectual development of preschool children in Great Britain and Ukraine has been carried out; ways of practical implementation of the experience of British educational techniques in the Ukrainian preschool institutions have been offered.

It has been confirmed that the intellectual development of a child is the degree of development of his cognitive processes, the formation of the ability to reason, to justify his/her thoughts, to act adequately to the requirements of elders, to show an interest in the knowledge about the environment, the ability to understand quickly and correctly what he/she is told, to build his/her own judgments, to use concepts and generalizations.

It has been proved that in the system of pre-school education in the UK the goal is to provide high-quality, free (temporary) place and perfect maintenance of pre-school education for the proper care of children under the age of four years up to the admission to school.

It has been found that the main factors of intellectual development of a child are: heredity, family environment, communication, cultural differences, gender, health, promotion. The main means that are used in the British pedagogy for the intellectual development of preschool children are: the media, information and communication technologies, games, books, folk art, nature, arts.

The urgency of scientific search of ways of practical application of experience of foreign educational techniques has been proved. In the context of the Ukrainian reform of the education system called «New Ukrainian School», there has been proved the importance of developing a new type of pre-school education as a primary link of continuous educational process. The aim of the new system is the reinterpretation of educational approaches and techniques in such a way that the child

was interested to learn something new by performing practical activities, rather than by theoretical absorption of information.

Comparative analysis of pre-school education systems in the UK and Ukraine allowed to prove the existence of innovative programs and methods of intellectual development of preschool children, which are aimed at taking into account children's needs, teaching children the ability to think critically, express their own opinion, learn the world with interest and freedom of choice and can be used in the Ukrainian educational system.

Key words: intellectual development, preschool education, preschool educational institutions, preschooler, mental education, Great Britain.

Підписано до друку 24.10.2018 р. Формат 60х90/16.
Папір офсетний. Гарнітура «Times New Roman».
Вид. арк. 0,9. Зам. 229. Тираж 100. Друк на ризографі.

Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного
педагогічного університету імені Івана Франка
82100 Дрогобич, вул. І. Франка, 24.